

Színművészeti intézetünk történetéből

A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet története a kolozsvári magyar és román művészeti intézet megalakításával kezdődött. Magyar nyelvű színészképzés azelőtt is volt a kolozsvári Magyar Zenekonzervatórium és a Színházi Dolgozók Szakszervezete keretében, ezeknek az egy-két éves színészképző tanfolyamoknak azonban nem volt főiskolai jellegük. Néhány kiváló színházi szakember igyekezett a fiatal tehetségeket a színjátszás rejtelmeibe bevezetni.

A népi demokratikus forradalomban a tanügyi reform új alapokra helyezi a színésznevelést is. Megkezdődik a tudományos és művészeti intézmények újjászervezése. A negyvenes évek végén az ország magyar nyelvű színházi kultúráját négy állami magyar színház és egy állami magyar opera szolgálta Kolozsvárott, Nagyváradon, Marosvásárhelyt és Sepsiszentgyörgyön. Szükségessé vált a színházak szakképzett színészekkel való ellátása.

Indulás

A felsőfokú művészeti oktatás keretében Kolozsváron megalakult a két művészeti intézet. A Közköztudásügyi Minisztérium 1948. október 26-án kelt 249. számú törvényerejű rendeletével a két kolozsvári intézmény szervezeti keretét a következőképpen állapította meg:

- A) Román Művészeti Intézet
 - zeneművészeti kar
 - színművészeti kar
 - táncművészeti kar román és magyar tagozattal
- B) Magyar Művészeti Intézet
 - zeneművészeti kar
 - színművészeti kar
 - képzőművészeti kar román és magyar tagozattal

A Magyar Művészeti Intézetben létrehozott színművészeti karon, amely a jelenlegi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet első szervezési formája volt, színészképző, rendezői és színháztudományi szak létesítését írja elő a rendelet. Tanulmányi idő mindhárom szakon négy év.

A két művészeti intézetben a felvételi vizsgák elhúzódtak. Emiatt csak 1949. február 6-án tarthatták az ünnepélyes évnyitót a kolozsvári Nemzeti Színházban.

A Magyar Művészeti Intézetbe 413 hallgató iratkozott be, ebből

- zeneművészeti karra 195
- színművészeti karra 71
- képzőművészeti karra 147.

A Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet története három korszakra oszlik:

1. A Magyar Művészeti Intézet keretében, mint annak egyik fakultása (1948—1950).
2. A kolozsvári Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet román és magyar tagozattal (1950—1954).
3. A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet.
 - 1954-től 1976-ig önálló magyar tannyelvű intézet
 - 1976-tól román és magyar tannyelvű intézet.

A volt Magyar Művészeti Intézet teljes tanári kara az első tanévben mindössze 18 személyből állott. Ez a szám hamarosan 35-re emelkedett. Emellett az intézet 9 tisztviselőt, 10 munkást és altisztet alkalmazott. Intézeti rektor Kovács Zoltán festőművész, tanulmányi igazgató András Zoltán festőművész. A zeneművészeti kar dékánja Nagy István karnagy, tanulmányi igazgató Márkos Albert hegedűművész; a színművészeti kar dékánja Poór Lili színművésznő, tanulmányi

igazgató Szabó Lajos tanár. A képzőművészeti karon Ciupe Aurel festőművész a dékán, tanulmányi igazgató Bene József festőművész.

A hajdani Zenekonzervatórium színi tagozatán csupán néhány tanár tanított (Kőműves Nagy Lajos, Szabó Lajos). Ki kellett egészíteni a tanári kart, mégpedig a művészeti, színházi és irodalmi élet területéről. Az újonnan létesített színművészeti karon az első évben nyolcan tanítottak: Poór Lili és Kőműves Nagy Lajos a drámai gyakorlatot, Tompa Miklós és Méliusz József a színpadi rendezést, Szabó Lajos drámatörténetet, Kós András a színpadi tervezést, Szapos Klára maszki- és jelmezkészítést, Egyh Ghisza színpadi mozgást, ritmikát adott elő. A három fakultáson az esztétikát Szentimrei Jenő, az orosz nyelvet pedig Szegő György tanította.

Felvételi vizsgára az első években nemcsak középiskolát végzettek, hanem művészi rátermettséget eláruló munkás- és szegényparaszt ifjak is jelentkeztek. A második- és harmadéves hallgatók a konzervatórium korábbi növendékeiből kerültek ki. A Szakszervezeti Színészképző tanfolyam hallgatói felvételi vizsgát tettek, és csak az első évre iratkozhattak be. A tanítás a volt magyar konzervatórium Móccok útján lévő egyemeletes épületében kezdődött meg. Később a színművészeti fakultás részére átadták a város egyik legértékesebb műemlékét, Mátyás szülőházát, a képzőművészeti karnak pedig a 48-as ereklyemúzeumot és a sétatéri korszolyapavilon emeleti helyiségeit. Az elhelyezés, a tanulási lehetőségek biztosítása kezdetben súlyos akadályokba ütközött. A vidékről származó színinövendékeket a Petőfi utca 13. szám alatti épület emeletén és egy volt kolostorban, a városon kívül lévő Alvernában helyezték el. A diákok egy része a nappali tanulás után, éjszaka vagonot rakott, építkezésnél dolgozott, disznót vágott — és statisztált a nagyszínházban.

Az első tanulmányi év, melyet a minisztérium kísérleti évnek minősített, az intézet hőskora. A nehézségek fokozták az ifjúságban a lelkesedést, a felelősségérzetet és a tanulmányi fegyelmet. Azok, akik nem fejlődtek vagy akik nem tanultak lelkiismeretesen, még az év folyamán vagy az év végi rostvizsgákon kiestek.

A következő évre az intézet nagyszabású tehetséggutató és népszerűsítő kampányt szervezett. Zenész, színész, képzőművész szaktanárok járták be Erdély nagy városait, ipari gócpontjait, és felhívták az ifjúság figyelmét a művészpályák lehetőségeire és szépségeire. Meghallgattak 1901 ifjút, és közülük 481-et felvételi vizsgára javasoltak. A színművészeti kar első évfolyamára 50-en felvételiztek sikerrel. Azokat a hallgatókat, akik nem rendelkeztek középiskolai végzettséggel, kötelezték főiskolai tanulmányaikkal párhuzamosan az érettségi vizsga letételére.

Kibővült a tanári kar Tessitori Nóra előadóművésznővel, Senkálzky Endre színművésszel, továbbá az erdélyi színjátszás Marosvásárhelyt élő két kiválóságával, Delly Ferencel és Kovács Györggyel, akik minden héten egy vagy két alkalommal — rendszerint éjszaka — tették meg az akkor még nagyon viszontagságos, fárasztó utat Vásárhely és Kolozsvár között.

1950-ben első ízben bocsát ki a Magyar Művészeti Intézet színművészeti kara végzős növendékeket. Hadd soroljam fel a nevüket és a színházat, ahová elhelyezték őket: Harag György, Horváth Béla, Kocsis Ilona, Lukács Éva, Orosz Lujza, Sárközi Júlia, Török József és Moldován István a kolozsvári Állami Magyar Színházhoz, Borsos Barna, László Gerő, Szekernyés Gizella a nagyváradi Állami Magyar Színházhoz, Faluvegyi Lajos, Tanai Bella, Lohinszky Loránd a marosvásárhelyi Állami Székely Színházhoz, Finna Rózsa és Kiss Albert a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházhoz kapott kinevezést.

Önálló intézet Kolozsvárt

A Minisztertanács 1137/1950. számú törvényerejű rendeletével (*Hivatalos Közlöny*, 1950. november 6-i, 101. szám) és a Művészeti Bizottság 581/1951. számú végzése alapján megalakul az önálló, román és magyar nyelven működő Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet. Külön zenekonzervatóriumba tömörül a két művészeti intézet zeneművészeti kara, melyet a jeles zeneszerzőről, G. Dimárról neveznek el. A Színművészeti Intézet a nagy realista erdélyi színész, Szentgyörgyi István nevét veszi fel. Tekintettel a színházművészet anyanyelvhez kötött jellegére, az intézet keretében külön román és magyar tagozat működik, de azonos munkatervvel. A két tagozat hallgatói közös bentlakásban laknak, közös étkezdében étkeznek, közös ifjúsági szervezetekben intézik ügyes-bajos dolgaikat. A művészeti intézet képzőművészeti karából, ahol a nevelés azelőtt is két nyelven folyt, megalakul az önálló Ion Andreescu Képzőművészeti Intézet.

A Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet megalakulása az egész ország

közvéleményében osztatlan megelégedést váltott ki. A névadó Szentgyörgyi István mind a magyar, mind a román köztudatban sok évtizedre visszanyúló megbecsülésnek örvendett. Úgy tekintették az intézményt, mint az együttélő népek alkotótestvéri együttműködését.

Az intézet első igazgatója Maria Cupcea, a kolozsvári Román Nemzeti Színház kiváló művésznője, tanulmányi igazgatója Szabó Lajos, főtítkára Zsigmond Ferenc. A diáklétszám 181 (román tagozaton 83, magyar tagozaton 98). A tanári kar létszáma: 33. Az új intézet a volt Magyar Művészeti Intézet Mócok útja 5. szám alatti központi épületében nyert elhelyezést. Az épületben gyakorló színpadokat állítanak fel, és maszktermet rendeznek be. A 200 személyes díszteremben már ún. kritikai szavaloesteket lehet rendezni, melyekre hivatalosak a sajtó, a színházak és más főiskolák képviselői is. Ott emlékezik meg az intézet Szentgyörgyi István halálának huszadik évfordulójáról. A hallgatók nagy szerepeiből adtak elő részleteket; románul az *Othellóból* Jágót, magyarul a *Bánk Bánból* Tiborcot szóltatták meg. A *Csikós* című népszínmű egyik jelenetében tanárok és diákok együtt szerepeltek.

Az első év végén 14 hallgatót helyeznek el (hatot a román, nyolcat a magyar tagozatról); a kolozsvári Állami Magyar Színházhoz kerül Ambrus Vilmos, Bisztrai Mária, Vajda Éva; Marosvásárhelyre Bányai Mária, Nemes Sándor; Nagyváradra Bányai Éva, Ferenczy Annamária; Sepsiszentgyörgyre Lázár Erzsébet.

Az 1951/52-es tanévre — igazgatóul Ștefan Braborescu mestert, a nép művészet neveztek ki — 213 hallgató iratkozott be. A végzős hallgatókat Kolozsvárra (Ille Ferenc, Kapusi Mária, László Katalin) és Marosvásárhelyre (Csorba András, Erdős Irma) helyezik.

1952—1953-ban bevezették a tanári testület normarendszerét. Az első évre felvehető hallgatók létszámát tízre korlátozták. A rendezői szakra kinevezik Szabó Ernót, az Állami Székely Színház kiváló rendezőjét. Az iskolai évet sikerrel végzett 17 hallgató (ötvenen indultak az első évben) közös kérését elfogadja a minisztérium, és belőlük alapítja meg a nagybányai Állami Magyar Színházat. A Harag György rendező művészi vezetése alatt álló színházhoz a következő végzősöket nevezik ki: Ács Alajos, Bán Anna, Cseresnyés Gyula, Csiky András, Diószeghy Iván, Elekes Emma, Kiss Ferenc, Kozma Lajos, Köllő Béla, Krasznai Paula, Nagy Izabella, Nagy József, Soós Angéla, Tompa Attila, Török István, Vándor András és Woohl Katalin. Segédrendezőnek Farkas István IV. éves rendezőnövendékét nevezik ki. Az új együtttest a színházak néhány idősebb színésszel egészítették ki. A tanév befejeztével az intézet két rendezőnövendékét, Szabó Józsefet és Kóra Ilonát szakmai továbbképzésre Moszkvába küldik.

Az 1953/54-es iskolai évben az intézet Jeleapov Eugen személyében új igazgatót kap. A tagozatra felvehető hallgatók létszámának megállapításakor számításon kívül maradt, hogy a tanulmányi évek alatt bizonyul csak be az egyes növendékek szakmai rátermettsége, illetve válik lehetővé az alkalmatlanok kirotálása.

A temesvári és a nagybányai színházak megalakulásával a romániai magyar színházak száma négyről hatra emelkedik.

A végzős hallgatók közül Bereczky Júlia, Barkó György, Pásztor János, Schaaser Richárd a Kolozsvári Állami Magyar Színházhoz, Tarr László és Tóth Erzsébet az Állami Székely Színházhoz, Földes László a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházhoz, Szabó Károly és Taub János a temesvári Állami Magyar Színházhoz, Petruca István és Tarnói Emília pedig a nagybányai Állami Magyar Színházhoz kerül.

Marosvásárhelyen

1954-ben a művészeti intézmények újabb összevonására és átszervezésére kerül sor. A bukaresti Ion Luca Caragiale Színművészeti Intézetbe beolvad a bukaresti Filmművészeti Intézet, továbbá a kolozsvári Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet román tagozata és a magyar tagozat rendezői szakja. Az 1954. augusztus 14-i, 1508. számú minisztertanácsi határozat alapján 1954. szeptember 1-én létrejön a magyar nyelven működő, önálló Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet Marosvásárhelyen. E város ezekben az években rohamosan fejlődik, jelentős gazdasági és művelődési központtá válik. Az Állami Székely Színház — Tompa Miklós igazgató és Szabó Ernő főrendező művészeti irányítása alatt — ekkorra a hazai színházak élvonalába küzdi fel magát. Ebben a korszakban Marosvásárhelyen vannak a színpadi gyakorlat oktatásának legjobb mesterei. A város nyugalmasabb életritmusa a tanulásban nagyobb elmélyülésre adott módot. Hiányzott azonban a

nagyváros színházainak léggömbje, egy gazdag — kolozsvári méretű — egyetemi könyvtár, magasabb színvonalú kulturális megnyilatkozások, külföldi társulatok vendégjátéka.

De az is igaz, hogy amíg a művészeti fakultások egy intézményben voltak, egymás között eredményes együttműködés alakult ki. A képzőművészek segítettek a díszlet- és jelmeztervek elkészítésében, a zenészek eredeti szerzeményekkel, kísérőzenével, a táncművészeti kar pedig tánckörussal járult hozzá a színházi előadások színvonalának emeléséhez. A hallgatók részt vettek a közművelődési életben, külön műsorokkal látogatták az üzemeket és művelődési otthonokat. Esténként pedig statisztáltak a nagyszínház előadásain. A Marosvásárhelyre való áthelyezés sok nehézséggel járt. Sokáig nincs székháza az intézetnek. Fél év elteltével, a szakmai iskolák átszervezése után sikerült a Köteles Sámuel utca 6. szám alatt egy kétemeletes épületet szerezni, amelyet az évek folyamán a speciális oktatás céljaira alakítanak át.

Az intézetben az új iskolai évben 38 hallgató tanult, 8 alapállású és 13 más intézményből bejáró tanár tanított. Az 1955-ös végzősöket így helyezték el: Marosvásárhelyre Szamosy Kornéliát, Peris Terézt, Szigeti Tibort, Gyarmati Istvánt, Temesvárra Ebergényi Tibort, Rácz Bélát, Rindt Rudolfot, Jáno Jánost, Tulgdi Bélát, Kolozsvárra Pálóczy Frigyest, Sepsiszentgyörgyre Zsoldos Árpádot, Nagyváradra Nagy Imrét.

A kezdeti nehézségek után sikerült fokozatosan berendezkedni. Az indulás éveiben az intézetnek mindössze egy számárfogatos szekere volt; később autót is kapott. Kiegészült a tanári kar. Minden évfolyam számára gyakorló színpad épült. A végzős növendékek pedig egy minden szempontból megfelelő színpadon próbálnak, és hetente rendszeres nyilvános előadásokat tartanak. A Köteles Sámuel utcai székházát 1978-ig már 24 évfolyam, összesen 187 végzős hagyta el. Többségükben olyanok, akik derekasan megállták helyüket a színházakban.

A rendezői szakon sok kísérletezés folyt. Lényegében csak Kolozsvárt működött. Összesen 16 rendezőnövendék végzett. Közülük a szakmában mindössze nyolcan dolgoznak. Köztük van Harag György, Szabó József, Farkas István, Taub János, Gergely Géza. Az intézetnek Marosvásárhelyre való áthelyezése alkalmából a Kolozsvárra beiratkozott rendezői szakos hallgatók Bukarestbe kerültek, néhányan ott is végeztek (Hunyadi András, Kovács Ádám, Kiss Attila). Utána teljesen megszűnt a magyar nyelvű rendezőképzés. 1972-ben a marosvásárhelyi főiskola keretében a kétéves szakmai továbbképzésre azok jelentkeztek, akik már elvégezték a színi vagy valamely más rokon szakmát. Három vizsgáztak és végeztek el a továbbképző tanfolyamot, közülük egyből lett színházi rendező: Kincses Elemérből. Jelenleg a bukaresti főiskolán tanul néhány magyar anyanyelvű rendezőnövendék. Színházainkban azonban nagy rendezőhiány van. A szakképesített rendezők mellett színészek, irodalmi titkárok vállalnak alkalmi vagy rendszeres színházi rendezéseket.

Említsünk meg néhány, talán nem érdektelen adatot. Kitűnő írók, költők, jó nevű irodalmárok a színjátszással és a színpadi rendezéssel is kacérkodtak. Egyesek közülük elvégezték az intézetet, mások csupán beiratkoztak, s félbeszakították színházi tanulmányaikat. Jánosházy György például befejezte rendezői tanulmányait, Sütő András beiratkozott, de nem látogatta Tompa Miklós és Méliusz József óráit. Kányádi Sándor és Fodor Sándor két év után szakította félbe tanulmányait, Marosi Ildikó elvégezte a rendezőképző szakot, de szerkesztő-riporter lett, akárcsak Hervay Gizella, Vári Attila, Horváth Arany, Csifó János, Bogdán Tibor.

A vizsgaelőadások történetéből

Az első nyilvános vizsgaelőadásokra még a kolozsvári Magyar Zenekonzertatóriumban került sor. Az 1947/48-as tanévben a *Bánk bánt* és *Korneycsuk Platon Krecset* című darabját mutatták be, és szavalóesttel ünnepelték Puskin születésének 150. évfordulóját. A Magyar Művészeti Intézet színművészeti kara 1949 májusában tartotta első vizsgaelőadását. A Kőműves Nagy Lajos rendezte Szophoklész-bemutatóra, és *Antigonéra* és a *Kényeskedők*re (Molière darabját Poór Lili rendezte) ötezres tömeg gyűlt a sétatéri színházhoz. A karhatalom segítségét kellett kérni. A két darabban bemutatkozott Orosz Lujza, László Gerő, Tanai Bella, Lohinszky Loránd, Harag György, Horváth Béla... A következő évben Gorkij *Éjjeli menedékhelyének* bemutatója minőségi ugrást jelentett. Az 1950/51-es évadban az intézet hallgatói Kolozsváron ösbemutatót tartottak Csehov *Három nővérével* (Olga: Bányai Éva, Masa: Bányai Mária, Irina: Bisztrai Mária). Nagy

sikert aratott, Kőmíves Nagy Lajos rendezésében, Vörösmarty Mihály mesejátéka, a *Csongor és Tünde*, a címszerepben Csorba Andrással és Bisztrai Máriával. Az 1952/53-as évad nagy sikerű bemutatói: Szigligeti: *Liliomfi*; Osztrovszkij: *Vihar*; Shakespeare: *Szentivánéji álom*; Gorbатов: *Apák ifjúsága* (a rendezők: Kőmíves Nagy Lajos és Tompa Miklós; segédrendezők: Horváth Béla, Gergely Géza és László Gerő). Az Ács—Elekes—Csiky-évfolyam minden növendéke jelesre vizsgázott. A Kolozsváron töltött utolsó évad (1953/1954) előadásai közt szerepelt Szigligeti—Móricz Csikós című népszínműve, ugyancsak Kőmíves Nagy Lajos művészi irányítása alatt; közreműködött benne a Bolyai Tudományegyetem táncsoportja, továbbá a Zeneművészeti Főiskola zenekara, Szalmán Loránd vezényletével.

A marosvásárhelyi közönségnek az intézet Shakespeare *Ahogy tetszik* című vígjátékával mutatkozott be (Tompa Miklós rendezése); az Állami Székely Színházban 21-szer adták elő, majd országos körúton, Kolozsváron, Nagyváradon és Erdőszentgyörgyön is osztatlan sikert aratott e vígjáték. A marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet fennállásának tízéves évfordulója alkalmából Gyárfás Miklós *Korotavasz* című drámáját mutatták be; szereplőgárdája a Gyarmati—Szamosy—Zsoldos-évfolyam.

Az első évek előadásait a sajtó több alkalommal bírálta a kissé régies, túlzottan harsány, szenvedélyes előadási stílusért. Az évek múlásával fokozatosan tért hódított a közvetlenebb, realisabb játéktílus.

1962-ben kétszáz személyes, korszerűen felszerelt, tágas színpaddal ellátott gyakorló színházat épített az intézet — és ezzel új lehetőségek nyíltak a művészi felkészülésben, rendszeres találkozást biztosítva a színinövendékek és a nagyközönség között.

Zsigmond Ferenc

Jelenet a nagyváradi űri muriból: Gábor József és Szabó Lajos
(Weiss István felvétele)